

NOVÝ KRONIKÁR

Rozhodnutím dočasnej miestnej správnej komisie /DMSK/ vo Svrčinovci zo dňa 10. Marca 1949 bol zvolený nový kronikár obce, ktorý má spracovať obecnú kroniku aj za minulé roky. Novým kronikárom je Dominik Choluj, učiteľ Strednej školy vo Svrčinovci.

Podľa príslušného ustanovenia zákona o vedení obecných kroník, najprv sa predstavujem. Narodil som sa na Kysuciach v Skalitom, a preto veľmi dobre poznám z vlastnej skúsenosti tunajšie pomery. Študoval som na Učiteľskej akadémii v Bánovciach nad Bebravou a na Pedagogickej fakulte. Rok som pôsobil v Turzovke a teraz som učiteľom zemepisu a slovenčiny na tunajšej strednej škole. Poznám dosť dobre našu obec i Kysuce po stránke hospodárskej, kultúrno-sociálnej i nábožensko-národnostnej a dúfam, že budem vedieť spoľahlivo zachytiť život našej obce zo všetkých hľadísk. Budem sa snažiť všetko úplne presne a hlavne – nestrane zapísať. Nech mi je prepáčené, ak nejaká udalosť vypadne z môjho zápisu, pretože nemám veľa prameňov a čerpám väčšinou z rozprávania miestnych starších občanov a čiastočne i z kroník okolitých obcí /Čadca, Mosty, Čierne, Skalité/ a z kroník školských. Úplný nedostatok materiálu z minulých rokov, ktoré mám kronikársky spracovať, mi zabraňuje presnú rekonštrukciu toho – ktorého obdobia. Nemám np. Nijaké staré zápisnice zo zasadnutí obecných výborov, žiadne plakáty, nemám starších zpráv o hospodárení obce, chýba štatistika, rôzne doklady, pečate ap.

Postup práce

Nadväzujem na kronikárske opisy mojich predchodcov – kronikárov a zachytím všetko význačnejšie z našej obce asi od posledných rokov minulého storočia. Nebudem len zachytávať udalosti v časovom postupe, ako sa staly, ale budem sa snažiť vytvoriť akýsi sýty a jasný obraz určitého obdobia – np. desaťročia – so všetkými okolnosťami, ktoré mali aký – taký vplyv na život našej obce. Opisy, keďže ide o niekoľko desaťročí, budú len veľmi stručné a omedzené výlučne len na chotár našej obce. Nerád by som však opisoval len sucho – deskriptívne, chcem podľa možností, aby sa z mojich riadkov ozval život, aby z nich prehovorili belovlasí starci a stareny, ktorí pamätali ešte na panské robotovanie, na biedne roky neúrody a hlasu, na primitívne hospodárenie i bývanie, na maďarské školy i na stuchnutý vzduch feudalizmu a poddanstva, ktoré najmä na našich Kysuciach dlho gniavilo náš ľud. Panská a cudzia zlovôľa nikde nenechala toľko smutných pamiatok, toľko krívd a zaostalosti ako u nás.

Úvod

Aká bieda a neuvedomelosť bola u nás ešte pred sto rokmi, vysvitá zo slov J. M. Hurbana, ktorý verboval v Žiline slovenských dobrovoľníkov a hovorí aj o kysuckom ľude, ktorý tam došiel počúvať jeho reč. Hurban hovoril, že kysucký ľud je veľmi biedny a zaostalý. Nie div, keď i naši svrčinovskí predkovia museli chodiť až do Žiliny na budatínske panstvo robotovať /"na panské"/ a okrem toho museli krvopotne pracovať i na svojich chudobných roličkách. Museli orať drevenými pluhmi, klčovať lesy a tak získavať z macošskej zeme kúsok čierneho

chleba pre seba i pre svoju početnú rodinu. Že naše kysucké rodiny bývaly vždy bohaté na deti, je známe. A vyživiť takú desaťčlennú rodinu, najmä v dobe neúrody, bolo ozaj veľmi ťažké. Vtedajšie nedostatočné spojenie s ostatným svetom, nevyvinulý obchod a priemysel, nedostatočná starostlivosť úradov ap. zapričiňovalo, že jednotlivé kraje boli zväčša v zaopatrení potravín ponechané na seba. Preto hlad bol častým sprievodcom na životnej púti našich predkov. Trpely najmä deti a u nich aj úmrtnosť bola vždy veľká. Ostávali len tí najsilnejší a najodolnejší jedinci. Z nich potom vyrastali silní chlapi a ženy. Tí aj pri nedostatočnej výžive a ťažkej práci si zachovali svoju obdivuhodnú životnosť a dobrú vôľu. A tá kysucká chuť do života vedela i na chudobnej zemičke vyčariť príjemný otcovský domov, ktorý si naši predkovia s láskou opatrovali.

Styk so svetom. Furmani.

Spojenie so svetom obstarávali v obci naši povestní furmani. Mali jednoduché ľahké sedliacke vozíky s rebrinami, vzadu bola „košina“ – z vrbového prútia. Furmani zapriahali do vozov po jednom, i po dvoch koňoch. Kone boli zväčša menšie – poľského pôvodu. Furmančiť mohli len bohatší gazdovia, ktorí mohli koňa vyživiť. Chovali zväčša len jedného koňa a dvaja gazdovia sa spájali, aby mali do voza pár koní.

Na svoje furmanské remeslo boli veľmi pyšní, dali sa dlho prosiť, kým prisľúbili, že pôjdu niekam s vozom. Bolo ich v obci pomerne málo a zarábali veľmi dobre.

Chodili hlavne do Sliezska, do Poľska, i do Čadce, do Žiliny, do Komárna – odtiaľ vozili maďarskú rudu do Ostravy – a na iné miesta. Do mesta vozili šindol, nazpäť soľ, múku, pijatyku ap. Na ceste sa zastavovali v krčmách. Útratu platil majiteľ tovaru, alebo cestovateľ, takže taká fumanka bola veľmi drahá.

Keď sa začala stavať železnica – koško-bohumínska i jej zwardoňská odbočka, furmani boli veľmi proti nej. Nechceli predávať pozemky na stavbu a všemožne brojili proti železnici. Vedeli, že železnica im odoberie dobrý zárobok. S rozrastajúcou sa železničnou dopravou zanikaly i naše slávne furmanky.

Dnes sa ešte furmančí na kratšie vzdialenosti, dováža sa drevo z hory, vyváža sa hnoj, dováža sa úroda, chorého zavezú k lekárovi, s vozom idú pre kňaza, na trh vezú prasce ap. Furmani stále ešte dosť dobre zarábajú – asi dvakrát toľko ako robotník bez koňa.

Vozy

Vozy robili zväčša cudzí kolári, ale i miestni šikovnejší občani – neremeselníci. Osi vozov bývaly drevené. Okúvali ich kováči z Čadca.

Kone

Kone chodili nakupovať do Poľska /Milóvka, Žiwiec, Rajecz/, do Jablunkova, do Čadce, do Žiliny a do Bytče. Často boli v obci „handleri“ – obchodníci s koňmi, ktorí na nich dobre zarábali. Po I. svetovej vojne kone pašovali z Poľska. Doma dochovávali kone len zriedka.

Pltníci

K furmanom patria i pltníci, ktorí ešte v 80. – 90.-tych rokoch min. storočia odvážali drevo a šindle z našej obce. Náš čerňanský potok má dnes omnoho menší stav vody, ako pred 80 – 100 rokmi. Vtedy viac pršalo /na okolí bolo viac lesov/ a Černianka sa rozvodňovala a niesla na svojom chrbte i ťažko plte. Drevo koňmi svážali z okolitých lesov, ktoré siahaly až k hradskej ceste a ku kočisko-bohumínskej trati.

Východiská plťí boli hlavne pri Cyprichovom a Mišovom placi. Ešte v r. 1860 bola celá Černianka v našej obci založená plťami. S plťami odchádzali naši pltníci až do Komárna. Nazpät' prichádzali peši. Utržené peniaze obyčajne prepili cestou a domov doniesli ako lahôdku bochník chleba, klobásu, prípadne jabĺčka pre deti.

Richtári – starostovia

Význačné miesto v obci zaujímali richtári – starostovia. Boli to zväčša rozumní, bohatší gazdovia, ktorí mali často dosť veľké práva. Mnohí sa časti svojim spoluobčanom odcúdzili a utláčali ich.

Lapačky

Keď nebývaly ešte pravidelné odvody, ale „lapačky“, richtár rozhodoval, kto má ísť za vojaka. Vybraných mládencov potom v noci pochytili a odviekli pandúri do kasární, na hrad do Budatína, do Bytče, do Trenčína a inde. Ešte r. 1880 mala naša obec odvieť k vojsku 1¹/₂ muža ročne. Robili to tak, že jeden rok odvedli jedného, druhý rok dvoch. Odvedený slúžil 12 aj viac rokov. Málokedy sa vrátil domov. Keď sa vrátil, chcel sa vždy richtárovi pomstiť za to, že mu dopomohol k „vojenčine“. Mnohokrát taký vyslúžilec richtára namlátil. Istý richtár /meno som nemohol zistiť/ pri svojom richtárovaní prišiel o majetok a stal sa na starosť žobrákom. Vyslúžilec, ktorý bol na vojne zásluhou toho richtára, sa vraj veľmi radoval z jeho osudu a mnohokrát mu žobrácky údel strpčil výsmechom.

Mnoho občanov sa ešte aj dnes sťažuje na richtárov, ktorí „úradovali“ cez I. svetovú vojnu. Ich vinou vraj mnohé ženy nedostaly cez vojnu „podporu“ /vyživovací príspevok/. Niečo na tom muselo byť, lebo sa cez vojnu mnohí richtári vystriedali...

Richtári mali aj akúsi „súdnu moc“ v obci. Vynášali menšie rozsudky, smierovali rozvadených susedov, boli pri deľbách rolí ap.

Dnes si ešte pamätajú v obci týchto richtárov: N. Šuška /pochádzal zpod Gráp – nevedel ani čítať/, Ján Dej /koncom minulého a začiatkom tohto storočia/ - rád si vraj vypil, Pavol Cyprich, Jozef Cyprich, Jozef Trýchly /pôvodom z Oščadnic – narobil vraj v obci veľa prechmatov a po I. svetovej vojne ušiel na Dolniaky/, Ondrej Kubišta /po I. svetovej vojne – vraj to bol slušný richtár/.

Posledným richtárom v obci bol František Padyšák, ktorý bol richtárom aj cez II. svetovú vojnu.

Politický život

Politického života sa naši občania dlho nezúčastňovali.

Voľby

I keď bolo v Uhorsku rozšírené volebné právo, občania nemali veľký záujem o voľby. „Ablegát“ hociktorej strany im bol vždy cudzí. Volebné právo mali len bohatší, a preto v našej obci bolo len asi 15 – 16 voličov. Voliť išli do Čadce, kde sa volilo verejne. Volebné lístky mali za klobúkom /červené a zelené/. Pred voľbami „ablegát“, alebo jeho vplyvný bohatý straník svojich voličov dobre pohostil gulášom a pijatykou. To boli povestné uhorské voľby, známe po celej Európe...

Volieb sa zúčastňovali dve strany:

1. Liberálna /ktorú náš ľud volal „židovskou“/
2. Ľudová /Zay-ova – pod menom „kresťanská“/

Raz vraj vyhrala strana liberálna. Ostatné voľby vyhrala vždy strana grófa Zay. Ináč voľby nenarobily v obci rozruchu. Vo verejnom živote sa pred voľbami i po nich nič nezmenilo. To trvalo až do svet. vojny.

Pôda

Role, pasienky, lúky, lesy to byly jediné věci, ktoré vždy zaujímaly našich Svrčinovanov, ktoré ich živily, na ktorých sa rodili, rástli i umierali.

Najbohatším gazdom patrila celý „zárubok“, ale polí na ňom bolo omnoho menej ako teraz, pretože väčšia časť pozemkov bola zalesnená. Zato zas dnes môžeme vidieť les na miestach, kde sa kedysi oralo /vidieť tam brázdy/.

Hospodárenie

U nás sa oddávna hospodáril veľmi extenzívne. Časť polí sa obrobila, druhá časť ostávala na pastvu pre dobytok /ovce, kravy, voly/. Na druhý rok sa pasienok, dobytkom pohnojený – „skošiarovaný“ – zorol a zo strniska, kde bol vlni ovos, ostal pasienok. Pôda bola takto jednostranne vyčerpávaná a prinášala slabú úrodu. Prirodzené hnojivo bolo veľmi biedne /nepodstieľali slamu, ale suché triesky a čačinu/. Umelé hnojivo nepoznali.

Veľký pokrok!

Až začiatkom tohto storočia začali užívať „prach“ – Thomasovu strusku, ktorá sa stala pravým požehnaním pre naše kraje. Od jej užívania začala byť lepšia úroda zemiakov, ďateliny a ovsa. To bolo prvé zlepšenie životnej úrovne u našich občanov.

Plodiny, úroda

Ovos často nemohli ani kosiť, bol nízučký a riedky – a museli ho trhať! Lepšia úroda bola v „starinách“ – kde nebolo ešte orané, pôda bola nevyužitá.

Do rúbanísk – „mečisko“ – siali tzv. „kricu“ /sibírská pšenica/, ktorá sa hodí pre drsné horské podnebie. Je to tmavé obilie so silnou šupkou. Zatiaľ neboly u nás udomácnené zemiaky, ľud trpel často /najmä pri neúrode/ hladom.

Zemiaky

Zemiaky prišli do našich krajov pravdepodobne po teréziaských reformách /koncom 18. storočia/ a priniesli našim predkom opravdivé požehnanie. Vypráva sa, že v „starinách“ bola v prvých rokoch obrovská úroda zemiakov. Ľudia nevedeli čo s nimi a pálili z nich primitívnym spôsobom lieh. /Miesta pokútnych pálení sa mi nepodarilo zistiť./

Kapusta

Kapustu začali u nás pravdepodobne pestovať v čase keď i zemiaky. Pomaly sa tieto dve význačné plodiny stali hlavnou potravou našich občanov.

Ľan

Ľan a ovos boli najstaršie plodiny v našej obci.

Zelenina

Zeleninu – okrem kapusty – skoro ani nepoznali. Neskôr sa tu udomácnila mrkva, petržlen a sem – tam v záhradkách pre svoju potrebu pestovali i tabák.

V záhradkách pestovali i rôzne liečivé byliny.

Krmoviny

Ďatelina a iné krmoviny sa začaly u nás pestovať až koncom 19. storočia.

Okrem spomenutých plodín sa v menšom množstve pestuje i krmná repa – burgyňa a tzv. kvačky, z ktorých sa pripravoval i „gulaš“ so zemiakmi – jedno z najstarších tunajších jedál.

V záhradách sa s obľubou pestovali slnečnice – pre okrasu a rôzne kvetiny /hlavne tulipán a pivónka/.

Ovocné stromy

Najstaršie ovocné stromy v obci sú čerešňa a slivky – plánky, ktoré i bez opatery rástly na medziach a pri plotoch a humnách. Jemnejšiemu ovociu sa v tunajšom drsnom podnebí nedarí. Väčších ovocných sadov v obci nikdy nebolo. Ovocie bolo vždy vzácne a deťom sa len občas nosievalo z mesta ako lahôdka. Preto až dodnes sa u nás vyskytujú krádeže ovocia, hoci i planého.

I keď je tu drsné podnebie a vetry i mrazy ničia ovocné kultúry, predsa by sa zaiste našiel vhodný druh pre tunajšie klima a ovocím by sa jedálny lístok našich občanov veľmi spestril.

Dobytok

Hlavným bohatstvom každého gazdu v obci bol vždy dobytok. Obyčajne mal stredný gazda dve – tri kravy a niekoľko oviec. Kravy sa pásli spoločne z niekoľkých gazdovstiev, cez leto boli stále vonku a tak pomáhaly gazdom vyhnojiť zem.

Ovce, salaše

Ovce dávali z celej obce do jedného, alebo viacerých košiarov. O salaš sa staral bohatší gazda. Ten vyberal od ovce poplatok za pasenie a z toho platil pastiera. Gazdovia podľa počtu oviec sa striedali v dojení celého stáda. Keď išli dojiť, museli pastierovi vziať obed a niečo vypiť. Syr bol takto pre majiteľa ovce dosť drahý. So salašom sa sťahovali niekoľkokrát do týždňa po pasienkoch, aby sa čím viac poľa ovčím trusom pohnojilo – „pokošiarovalo“. Jednotliví gazdovia ponúkali svoje pašienky pod košiar, aby sa im pohnojily. Úroda na takto pohnojených roľiach bola veľmi dobrá.

Voly

Mnohí gazdovia chovali voly. Kúpovali ich v Poľsku /v Žiwcu, v Rajczu a na Milóvke/ za 30 zlatiek /1 zlatka = 2 Koruny rakúske/, celé leto ich pásli, orali a vozili nimi, vykrmili ich a v jeseni ich predali za 60 zlatiek. Prírastok bol pekný!

Boháči

Dobří gazdovia /bolo ich len niekoľko v obci/ mali aj päť – šesť kráv a jedného koňa, zriedka dvoch. To boli tzv. boháči.

Od ostatných gazdov sa ničím nelíšili. Museli však omnoho viac pracovať a často nemali času ani poriadne sa najesť. Drhli na poli, u maštali a v hore dňom – nocou a jediné čo mali z toho, bol „honór“, že sú boháči. Omnoho lepšie sa mali /aj majú ešte/ chudobnejší gazdovia, ktorí popri domácej práci si aj inde niečo privyrobili. Menej sa narobili a mali viac hotového groša i viac času pre svoju rodinu.

Krm pre dobytok

O krmoviny pre dobytok bola u nás vždy núdza. Lúk je v obci dosť, ale neboly hnojené, preto trávy bolo málo a menejhodnotnej. Senom i slamou sa muselo veľmi šetriť. Najmä na jar bola vždy núdza. Ženy z batohmi chodily za stravou pre dobytok. Chudobnejší dávali dobytku i čačinu a drobné ratoliestky zo stromov. A keď vypučala prvá trávica, už musel ísť dobytok na pašu, kde chodil až do neskorej jesene – až do snehu...

Pasenie

S pasením dobytku najviac starosti mali /a ešte majú/ - deti. Od desiatich rokov /i skôr!/ až do mládenectva – dievctva musí naša mládež veľkú časť svojich mladých rokov prežiť pri pasení. Je to iste veľká nevýhoda našej dedinskej mládeže, keď je takto už od najútlejšej mladosti deň – čo deň pútaná ku svojim – nie veru ľahkým – povinnostiam. Trpia najmä žiaci, ktorí pre pasenie nemôžu riadne navštevovať školu, nemajú času na učenie a na riadny oddych a hry – najmä v lete, keď sú aj iné práce!

Dlhý čas pri pasení mládež všeliako využíva: hrajú sa, vyrezávajú z dreva, spievajú, rozprávajú si všeličo ap. Za to však veľa drahocenného času sa tu zmárni, ktorý by sa mohol využiť np. k učeniu. A to je i bude ešte dlho nevýhoda našej dedinskej mládeže pred mestskou! Mali by si to dobre uvedomiť naši otcovia a matky!

Veľkým bohatstvom je dobytčí hnoj – prirodzené hnojivo, ktoré zaisťuje úrodu. Chybou však bolo, že gazdovia nikdy nemali dosť dobrej podstielky pod dobytok, aby si mohli narobiť dosť a dobrého hnoja. Slamu museli skrmovať, preto pod dobytok podstieľali triesky /ktoré vznikli pri výrobe šindielov/, posekanú čačinu a opadané ihlič i lístie so stromov. Samozrejme, že hnoj bol potom suchý, hrubý a skoro bezcenný. Hnoj vyvážajú až podnes na polia na saniach. Zlý hnoj do jari vyschol a keď sa zaorával, bol by sa mohol zapáliť, taký bol suchý. O dobrej úrode tu potom ťažko hovoriť.

Oračky

Začiatok jarných prác býval vždy akýsi slávnostný. Prvé semeno, ktoré dávali do zeme, posvätili svätenou vodou a tak si gazda chcel od Boha zaistiť požehnanie pre svoju úrodu. Záprahom do pluhu boly kravy, alebo voly, zapriahnuté do dreveného jarma, alebo do chomútov. Používali i koňa, pri ťažších oračkách i dva kone. Pre gazdu, ktorý nemal svoj záprah, bola oračka veľmi drahá a úroda často nezaplatila výlohy obrábania. Oráč musel dostať okrem pláce i celodennú stravu /pre seba i pre záprah/ i pijatyku.

Ovos sa obyčajne „zakopával“, zaorávali len tí, ktorý mali záprah. Ručná práca bola lacnejšia ako záprahová.

Iné hospodárske práce

Obrábanie zemiakov bola vždy najsložitějšíe. „Pasenok“, alebo strnisko sa zoralo /na jar – zriedka v jeseni/ a hneď pri pluhu – na jar – sa sadia zemiaky. Nie celé, ale len šupky – kúsok vykrojeného zemiaka s očkom. Potom sa tvrdé „skyby“ /s nimi bola najťažšia robota – najmú keď sa ešte oralo drevenými pluhmi/ prekopávajú, motykou rozsekávajú na drobno. Vykľúčené zemiaky sa musia oplečkať a okolo polovice júna sa ohŕňajú – okopávajú. V polovici septembra sa začína vykonávanie zemiakov. Tak sa to robí od najstarších čias až podnes.

Kosby

Po ťažkých jarných prácach nasledujú letné kosby sena a obilia.

Lúky bývaly obyčajne spoločným majetkom niekoľkých gazdov. Spoločne ich kosili, sušili, seno poukladali do kôpok a rozdelili si ho.

Ďateliny sa sušia v ostrvách, kde im neuškodí ani daždivé počasie.

Obilie sa kosí „hrabkami“ /kosa s pripravenými zubmi na zachytávanie obilia/ a suší sa v „točkách“, ktoré sú postavené hore klasom, aby zrno dobre vyschlo.

Pri sväzaní sena i obilia sa nakladú vysoké fúry „pod pavúz“, ktoré sa na hrbolatých cestách často i prevrátia. Svezené obilie a seno sa ukladá na poval a do šop. Zriedka vonku do stohov.

Mlatby

Pri mlátení obilia bývalo vždy veľmi veselo. Mlátiievalo sa oddávna cepami, bohatší mlátili aj celú zimu. Mlátilo sa obyčajne „vo štvoro“, alebo až v „šestoro“, čo vyžadovalo veľkej

zručnosti, aby mlátcí mlátili v určitom rytme a nesrážali si cepy. Mlátec dostal na deň 12 grajciarov a stravu.

Vymlátené obilie sa čistilo ručne: prehadzovalo sa drevenými „vejačkami“ z jedného konca humna na druhý a prievan otvorenými dverami odnášal plevy. V čistení nadobudli takej zručnosti, že z obilia pri takomto viatí sa odstránila skoro všetka nečistota.

Počiatkom tohto storočia sa začalo mlátiť ručnými mláťačkami.

Prvé mláťačky si v obci kúpili: Jurišta od Jurištov a Zákopčan – Hagdoš od Pajonka. Boly malé, mláťačky s krátkym bubnom, ale predsa značily veľký pokrok. Obylie sa vymlátilo lepšie a rýchlejšie – naraz a neostávalo ako prv po celú zimu napospas myšiam na povale.

Mlatby sú až dosiaľ sviatočným dňom pre každé gazdovstvo. V ťažkej práci – štyria chlapi krútia mláťačku a poriadne sa pritom za pol hodiny zapotia – je potrebné aj poriadne potúženie. Podáva sa varená pálenka, dobrý olovrant a niekoľkochodový výdatný obed, prípadne aj večera. Je to ozajstná slávnostná sedliacka hostina. Mlatba sa zakončí veselým „vydvíhaním“ gazdu i gazdinej a hromovým pokrokom „Nech žije!“ Pri mlátení sa robia rôzne žarty, mládež sa váľa po slame, vyspevujú sa veselé piesne, každý je pekne vyobliekaný, vo všetkom cítiť sviatočnú a radostnú náladu... A skromná úroda obila – ovs sa nasype do vriec a odnesie na poval do „štrychov“ – veľkých truhiel.

Kopanie zemiakov

Asi v polovici septembra sa začína vykopávanie zemiakov. Zemiaky sa hneď triedia na pekné – zdravé /súce na jenie i na sadenie/, na drobné /pre prasce/ a poškodené i hnilé sa tiež oddeľujú, aby sa čím skôr potom minuly. – Pri kopaní pomáhajú aj deti. Večerom furmani svážajú zemiaky a vyspávajú ich do pivníc. Čím je pivnica plnšia, tým je gazda spokojnejší – bude živobytie pre rodinu a vychová sa i dajaké prasa. V opačnom prípade rodina musí prikupovať, keď nebolo za čo prikúpiť, rodina veru aj hladovala.

Po vykopaní zemiakov sa chystá na zimu drevo, podstielka pod dobytok, prevádzajú sa rôzne väčšie – menšie opravy okolo domu, tak sa nášmu gazdovi míňa v usilovnej práci rok po roku.

Iné zamestnanie

Tunajší obyvatelia sa vždy zamestnávali hlavne poľnohospodárstvom, ale živobytie, ktoré pôda poskytovala, bolo vždy biedne. Asi v 80-tych rokoch minulého storočia začínajú chudobnejší obyvatelia našej obce hľadať aj iné možnosti obživy. O furmanoch už bola reč. Druhým starým zamestnaním bolo drotárstvo.

Drotári

Naša skalitská dolina nie je síce domovom kysuckých drotárov, ale predsa i z našej obce sa spomínajú niektorí drotári, ktorí pochodili pekný kus sveta, ba mali aj svoje dielne na drôtený a plechový tovar.

Ešte dodnes sa v obci spomínajú títo drotári: Jozef Cyprich od Cyprichov /pochodil – koncom minulého a začiatkom tohto storočia – Moravu, Čechy a Nemecko/, Ondrej

Zákopčan – Hagdoš /bol z nich najbohatší, mal svojich zamestnancov, ktorých posielal s nakúpeným tovarom po svete i pochodil veľa po Nemecku/, Jozef Gorilák od Vajdíka /chodil po Čechách/, Jozef Kubančák od Mišov, Ján Kubalík – Jančúr zo Zadkov a iní pochodili po drotárke pekný kus sveta. Veľa drotárov bolo najmä zpoza Vrchov.

Asi vplyvom železnice, keď sa i naša dolina sprístupnila a otvorila sa jej cesta do sveta, začali sa tunajší občania i hustejšie púšťať do sveta za chlebom...

Sezónni robotníci

Najťažšie si svoj každodenný chlebič dorábali sezónni robotníci a robotníčky, ktorí odchádzali za prácou do Spiša /do lesov/, na Južné Slovensko – „do repy“ /na práce okolo repy/, do Čiech a do „Prajzskej“ – do Pruska na poľnohospodárske práce. Títo robotníci a robotníčky mali veľmi neutešené postavenie. Do práce ich verboval agent, ktorého na Horniaky vyslali statkári, aby im zaopatril lacné pracovné sily. Na túto judášsku prácu sa často podujali i tunajší chytřejší občania, ktorí za dobrú odmenu sháňali robotníkov. Boli to tzv. „gazdovia“, ktorí začiatkom jari v nedeľu pred kostolom nahovárali najmä mládež na sezónne práce. Sľubovali vysoký plat, len aby čím viac robotníkov išlo s nimi.

Takým známym „gazdom“, ktorý veľa svrčinovských dievčat naverboval na dolnú zem, bol tunajší občan Jakub Slovák /asi koncom 19. a začiatkom 20. storočia/. Gazdovia sa na majeroch a panských dvoroch dobre vodilo, všetci sa mu líškali, aby ich zadelil do lepšej práce, prípadne im zaistil lepší plat. Vtedy to bolo možné, lebo nejestvovaly nijaké zákony na ochranu robotníkov, nijaké pracovné zmluvy a robotníci boli úplne ponechaní na vôľu svojho zamestnávateľa. Najviac boli vykorisťovaní poľnohospodárski robotníci. Boli biedne ubytovaní a biedne sa stravovali, len aby si z malého platu čím viac našporili. Cez leto zarobili obyčajne na jedny šaty, priniesli si aj niečo naturálií /obilie, fazuľu, kukuricu, hrach ap./ a mnohé dievčatá si priniesly aj – deti! Naša neskúsená mládež sa tam dostávala do veľmi nevhodného mravného prostredia...

Robotníci si prinášali domov nové pracovné skúsenosti, lebo videli pokročilejšie hospodárenie. Získané skúsenosti však doma veľmi neuplatňovali.

Priemyselní robotníci

Lepšie zárobky mali priemyselní robotníci vo Vítkoviciach, v Karvinej, v Mor. Ostrave a v Trinci. Už koncom minulého storočia mnohí pracovali v tamojších železiarňach /už okolo r. 1880/. Domov prichádzali raz týždenne. Z tamojšieho uvedomelého robotníckeho prostredia prinášali i domov nové liberálnejšie názory. I zárodky socialistických myšlienok prinášali do našej obce robotníci zo sliezskych priemyselných stredísk. Po každej stránke styk našich občanov s väčšími priemyselnými centrami bol pre obec prospešný. Domácnosti priemyselných robotníkov boli kultúrnejšie, čistejšie a na ich stole sa častejšie ukázal chlieb a – kniha /aspoň kalendár/!

Železničari

Osobitnou kastou v obci boli železničari. Pred prvou svetovou vojnou len veľmi málo tunajších občanov malo šťastie, že dostali zamestnanie u železnice. Väčšinou u železnice pracovali cudzinci – Maďari a iní – a zo Slovákov len tí, ktorí sa pomaďarčili /aspoň mená si museli pomaďarčiť!/. I svrčinovský železničiar zo Zadkov Jančarík, keď chcel byť zamestnaný u trate, musel si pomaďarčiť meno na Kürti.

Veľmi dobré zamestnanie mali strážnici trate. Každé 2 – 3 km pri trati /košicko-bohumínskej i zwardoňskej/ stály úhľadné domčeky strážcov trate tzv. „wachtrov“. Od Čadce po Zwardoň ich bolo 14. Strážnici mali svoje hospodárstvo, záhradu a žili lepším životom ako ostatní občania.

Železničari boli v našej obci prví, ktorí posielali svoje deti do škôl na štúdiá. Veľmi sa povzniesli najmä za prvej ČSR /mesačný plat mali priemerne 1 000 až 1 400 Kčs., pred I. svet. vojnou mali železničari priemerne 1 korunu, neskôr 9 šestákov na deň/.

Remeselníci

O remeselných živnostiach v našej obci môžeme hovoriť až tesne pred I. svet. vojnou a po nej.

Šindelkári

Prví najstarší „remeselníci“ v obci boli „šindelkári“, ktorí robili šindle pre spoluobčanov i na predaj do miest. Šindelkári pracovali celé leto v hore a v zime doma. Pri práci si radi vypili, často celotýždenný zárobok putoval do vrečka židovi – krčmárovi, ktorý so šindolom kupčil.

Na šindol bolo treba vyhľadať pekné hladké jedle, aby sa dobre štiepaly. Starí šindelkári vedeli veľmi dobre vyberať drevo na šindol. Šindelky sa meraly na kopy /= 60 kusov/ a viazaly sa do viazaníc. Viazanice dopravovali do mesta na vozoch, alebo na pltiach. Šindelky mali veľmi dobrý odbyt, lebo domy mestské i dedinské sa len nimi pokrývaly...

Piliari

Dosky rezali u nás najprv ručne, neskôr sa našli podnikaví občania a zriadili si vodnú pílu. Prvá píla bola postavená vyše Cyprichovho placu okolo r. 1850. Majitelia boli: J. Dej a Cyprichovci. Píla rezala len po jednej doske. Pílu zobrala voda okolo r. 1981. Potom bola postavená píla u Okapola, kde je až doteraz. Terajší majiteľ Krela ju premenil na parnú.

Mlynári

I mlynári sa vyskytli v našej obci. Najstarší vodný mlyn /čo sme mohli zistiť/ bol spolu s pílou pri Cyprichovom placi /zal. okolo r. 1850/. Vodu naň viedli jarkom /ktorý až dosiaľ badať/ od čerňanského chotára z Černianky. Bol to jednoduchý mlyn na vrchnú vodu. Len vtedy veselo klepotal, keď v koryte Černianky bolo dosť vody. Majitelia mlyna /i píly/ boli Cyprichovci. Po povodni /okolo r. 1891/ bol neskôr postavený mlyn u Okapola.

Tkáčstvo

Veľmi staré remeslo v obci bolo tkáčstvo. Dobrí tkáči boli zďaleka vyhľadávaní, pretože ľan sa tu všade hojne pestoval. Všetko šatstvo si občania sami dorábali doma – z ľanu a vlny.

Najznámejší tkáči boli Jozef Martaus u Vajdíka a Jurišta – Lengas u Jurištov. Neskôr začali chodiť občania ku tkáčom na Hrčavu.

Krosná si tkáči robili zväčša sami doma. Mali ich umiestnené v kúte obývacej izby. Tkali len v zime. Vedeli tkať hrubé plátno /na nohavice, na vrecia, na senné plachty ap./ a tenké plátno – i veľmi jemné /na košele, na sviatočné plachtičky pre ženy ap./.

Spracovanie ľanu

Práca s ľanom vždy patrila ženám. Odkvitnutý ľan vytrhaly, večerami za spevu rozostieľaly na vlhké lúky – aby sa z neho odležala drevina. Potom sa ľan sušil, „lámal“ na lámke a ešte raz čistil od dreviny. Takto spracovaný sa prečesával na „ščeči“ – klincovom hrebeni. Konečne ho ženy v zime spriadaly na „vozkoch“ /kolovátkoch/ na jemné alebo hrubšie nite. Najprv spriadali nite na vretenách, len neskôr na kolovratoch.

Ľan pri spracovávaní musel byť celkom suchý. Sušili ho i na peci a tak vznikaly často z toho i požiare.

Plátno sa pri potoku niekoľko týždňoch bielilo.

Tak sa to robí s ľanom až podnes. Pestovanie ľanu však upadá – vytláča ho továrenská konfekcia. Škoda, ľan má u nás veľmi dobré prírodné podmienky a mohlo by sa v obci jeho organizovaným pestovaním veľa získať.

Iné domáce remeslá

Aj inými domáckymi remeslami sa naši občania zaoberali. Aj o nich niečo.

Rukavice

Mnohí vyrábali z vlny zvláštne rukavice. Boly pletené podľa drevenej doskovej formy. Plietli sa ako košík z prútia. Rukavice boly jednorstvé, teplé, nepremokavé a temer nezničiteľné. Užívali ich najmä furmani v zime.

Krpce

I krpce – ako jedinú obuv, ktorú každý nosil – šili zbehlejší občania doma. I kožu na krpce si vedeli sami niekedy doma vygarbiariť. Nič zato, že taká obuv v lete soschýňala. Chlap namočil krpce do vody a už bola obuv v poriadku.

Tesári

Drevené chalupy /iných nebolo/, stavali domáci tesári, ktorí vedeli z hrubých klátov postaviť teplú chalupu. Ešte dnes sú známi tesári: Ján Kulla z Bahna, Juraj Cyprich, Ján Cyprich, Jozef Cyprich a iní.

O nejakom slohu a praktičnosti našich drevených chalúp nemôže byť ani reči. Maly jedinú výhodu, že boly teplé. Boly aj dosť trvanlivé. Niektoré vydržaly aj sto rokov.

Domáci náradári

Rôzne domáce nástroje /cepy, hrable ap./ robili – i ešte robia – schopnejší susedia. I dnes by sme mohli obdivovať niektoré nástroje, ktoré vytvorila ruka šikovného starčeka, bez jemnejších nástrojov, len pomocou píly, sekery a hoblíka.

Remeselníci – živnostníci

Prvý remeselník – živnostník v obci bol kováč. Vyhňu mal pri hradskej naproti škole, kde odbočuje cesta do Okapolovho placu. Kováč sa volal Čudek. Pochádzal z Mostov. Bol dobrým kováčom, ale neskôr ho zničila pijatyka. V obci sa usadil okolo r. 1860. Dobre zarábal, pretože občania kováča často potrebovali. Robil hlavne pluhy, ale i drobnejšiu prácu a okúval kone i vozy. Niekedy mal na výpomoc aj 5 – 6 tovarišov. Je známe o nich, že boli veľmi veselí a vystrájali po dedine všelijaké huncútstva /vyniesli niekomu na strechu voz ap./.

Po Čudkovi zo dvadsať rokov nebolo v obci kováča. Až r. 1924 sa usadil v obci ako kováč miestny občan Kulla, ktorý si na svrčinovskom rázcestí postavil dom, kde má vyhňu až podnes. Za kováča sa vyučil vo Sliezske. Druhý kováč v obci je J. Dejčík, rodák z Čadce. Je to moderný kováč, má elektrický buchar a iné stroje, umiestnené v peknej dielni.

Prvý mäsiar v obci je P. Pajonk, tunajší rodák, ktorý si otvoril jatku r. 193..? Má peknú elektrickú chladiareň a bezchybnú hygienickú jatku.

I stolára D. Liščáka máme v obci.

Veľa práce má krajčír F. Kotyra, pretože svrčinovskí mládenci a dievčatá sa radi pekne obliekajú.

Iných remeselníkov v obci niet, okrem obuvníka O. Hlaváča, ktorý tiež má hodne práce.

Krčmy

Osobitnú smutnú kapitolu v našej obci tvoria krčmy.

Prvá krčma v našej obci bola postavená r. 1850 na mieste dnešného hostinca A. Cypricha. Bol to urbársky obecný hostinec. Neskôr ho prevzal žid J. Eichenwald a po ňom Müller. Aj v placi u Okapola bola krčma, ktorá patrila J. Dejovi.

Pred postavením krčmy občania pili omnoho menej – zväčša len furmani na cestách.

Čoskoro po zriadení krčmy pijatyka veľmi schválila našich občanov. Bohužiaľ pily často i ženy.

Najviac sa pilo pri rôznych slávnostných príležitostiach /svadba, krštenie, pohreb.../ a v nedeľu po omši. Ľudia vyšli z kostola a išli rovno do krčmy, kde pili až do večera. Opitých uložil krčmár ako polená po dlážke, kde prespali do rána. V pondelok začala pitatyka znova a často sa pretiahla až do štvrtka /ako mi to opisujú starší občania/. Moc a bohatstvo krčmára rástlo. Role, lúky, pasienky i domy prechádzaly pomaly do rúk privandrovalca.

Krčmárovi čoskoro patrili celý zárubok poľa, na ktorom by mohli využiť desiatky rodín. Židovskí krčmári mali v obci i v okrese hlavné slovo.

Občania začali pomaly badať, kam ich pijatyka privádza. Ale chýbalo uvedomenie a vzdelanosť, aby sa mohli z príšerných dráпов vymaniť. Že v srdciach občanov rástla nenávisť proti krčme, vidieť i z toho, že tunajší ostravský robotník strelil z revolvera po krčmárovi Müllerovi. A po I. svet. vojne vypukla nenávisť proti krčme v rabovačke.

Prvé krčmy boli drevené, nízke a začmudené, ale bol v nich stotisícový obrat. Krčmár Müller mal v obci veľké hospodárstvo, dobytok, kone...

Dnes sú v obci štyri hostince, ktoré patria tunajším občanom. Šírením vzdelania ubúda pijatyky. Občania si pomaly zvykajú len na pivo a víno a notorických pijanov je stále menej.

Príčiny alkoholizmu

Príčiny pijatyky boli rôzne. Jednou z hlavných je nedostatok vzdelania. Nevzdelaný človek najskôr nachádza radosť v alkohole.

I neutešené sociálne pomery, zlá strava, často rozhárané rodinné pomery, ap. hnaly našich občanov do osídel alkoholu.

Nedostatok spoločenského života – najmä u mládeže – je tiež jednou príčinou pijatyky. Upracovaný, namrzený človek potrebuje primeraný oddych a náhradu v radostnom rozptýlení. Keď nemá ušlachtilú zábavu, uspokojí sa aj s alkoholom. Alkoholové opojenie mu potom nahrádza všetko ostatné...

I zvyk ako železná košeľa núti človeka k pijatyke. Nesmie újsť nijaká príležitosť bez pitia, či už ide o stretnutie, krštenie, svadbu, kúpu, predaj ap.

Naši občania sa ešte aj dnes radi počastujú, ponúknu vás pohárikom a upadli by ste v ich očiach, keby ste odriekli si s nimi štrgnúť. Škoda, že také vzájomné „uctievanie sa“ ide často do peňazí na úkor rodiny.

R. 1949 ONV zrušil krčmu F. Krišicu. M. Jurišta sa dobrovoľne vzdal hostinskej živnosti. V obci ostali len dva hostince /A. Cypricha a J. Krišicu/, ktoré sa pravdepodobne začlenia do komunálneho podniku obce.

Školská výchova a osveta ešte na tomto poli musia vykonať svoju povinnosť...

Národnostné pomery

Národnostné pomery v obci boli vždy veľmi jednoduché. Všetci obyvatelia obce sú Slováci. Podľa mena zdajú sa niektoré rodiny pôvodom z Poľska, avšak národne uvedomelého Poliaka v obci nebolo nikdy.

Nemeckej a maďarskej národnosti boli židovskí krčmári.

Národné uvedomenie obce je silné, čo svedčí o tom rok 1938, keď sa občania postavili proti poľskej beckovskej okupácii, o čom bude neskôr reč...

Reč

Nárečie našej obce bolo v minulosti viac slovenčiacie ako dnes. Väčšina kolonizátorov nášho kraja boli vždy Slováci a reč si pokazili intenzívnym stykom s Poľskom a so Sliezsokom. Ako? V dávnejších časoch naši predkovia nakupovali všetko v Poľsku a v Sliezsok. Tam chodili na trhy a tam gravitoval tunajší hospodársky život. Prečo do Poľska? Pravdepodobne z dvoch príčin:

1. V poľskej a sliezskej časti Rakúska, susediacej s nami, boli vždy pokročilejšie hospodárske pomery ako v Uhorsku.

2. Výhodné komunikačné spojenie bolo z našej obce práve tým smerom.

Naši predkovia chodievali nakupovať hlavne do Jablunkova, ale i do Žiwca, do Krakova a inde. Občania v styku s týmito krajinami poznávali nový tovar, ktorý si samozrejme prinášali aj s pomenovaním – najviac sliezkym. Preto najviac nárečových slov je práve zo susedného hornosliezského nárečia. Skladba a celková štruktúra tunajšieho nárečia je zväčša pôvodná, slovenská /výnimky sú!/.

Ukážky z nášho nárečia:

/v kronike chýba časť textu/

Kultúrne pomery

Zlé sociálne pomery a malá starostlivosť zo strany štátu zapríčinila, že na kultúrnom poli bola naša obec dlho zaostalá. V šesťdesiatych rokoch minulého storočia, keď na ostatnom Slovensku začínal silný kultúrny rozmach, v našej obci sa skoro nič nečítalo /okrem modlitebnej knihy/ a o nejakom kultúrnom prejave /divadlo ap./ nebolo ani zmienky.

V 80. – 90.-tych rokoch minulého storočia niekoľko našich gazdov predplácalo známy „Hospodársky obzor“. Bezpečne som zistil predplácanie toho časopisu u rodiny Jurištovej od Jurištov. Niektorí predplácali aj „Ľudové noviny“ – orgán Zay-ovej Ľud. strany /boli to pravdepodobne jeho voliči/.

I nejaké kalendáre sa kupovali do našich rodín /Lichardova „Domová pokladnica“ ap./.

Staré modlitebné knihy z minulého storočia by sa dodnes našly v našich domácnostiach – tlačené švabachom.

Pred I. svet. vojnou a po nej sú už mnohí občania členmi Spolku sv. Vojtecha. Mnohé rodiny odoberajú náboženské časopisy /Svätá rodina ap./ a po I. svetovej vojne i časopisy politické /Slovenský hlásnik, Slovenský týždenník, Slovák ap./ . Predplácali častejšie aj časopisy odborné – najmä roľnícke.

Ešte koncom minulého storočia bolo v našej obci vysoké percento analfabetov. Na vine boli zlé školské pomery. Skoro až do I. svetovej vojny nebola u nás prísna povinná dochádzka. Vyučovalo sa len v zime. Do školy chodily len deti majetnejších a uvedomelejších rodičov. „Nech sa podučí aspoň čítať a podpísať sa“, hovorievali.

Chudobnejšie deti musely od najútlejšej mladosti – slúžiť, na vzdelávanie neostalo času. Mnohí dodnes na tieto nespravedlivé pomery ťažko žalujú...!

Školstvo

Roku 1803 bola v obci postavená prvá škola – drevená v placi „U Mišov“. Mala jednu učebňu. /Byť?/ Ako vyzerala, nemohol som nikde zistiť. Ani o prvých učiteľoch nemáme zprávu.

Prvého učiteľa v obci spomína miestna tradícia pod menom N. Špaček /pravdepodobne rodák odneiaľ z okolia s neznámou kvalifikáciou/. Pôsobil v obci asi v polovici minulého storočia.

Kedy a ako zanikla drevená škola „U Mišov“, nevieme. Trvala asi niekoľko desaťročí.

Medzitým sa „vyučovalo“ aj po miestnych chalupách /np. u Kubale.../. Vyučovali i miestni občania, ktorí vedeli trocha čítať a písať.

Okolo r. 1850 bola vystavaná nová murovaná škola v Cyprichovom placi aj s riaditeľským bytom. Budova stojí až podnes. Bola to obecná škola. Postavili ju z doma pálených tehál!

V novej škole najdlhšie učil Štefan Meliš, kysucký rodák z Nesluše. Slovák, ale vraj horlivý maďarizátor /?/.

R. 1912 boli vystavané murované kamenné školy U Mišov a Za Vrchami. Sú to školy o jednej učebni, nevhodne plánované, bez slnka, vlhké a studené, nevľúdne. Staval ich pravdepodobne ten istý staviteľ. V ten rok sa vystavali školy toho istého typu po celých Kysuciach. Maly to byť stánky zvýšenej maďarizácie v našom čisto slovenskom kysuckom kraji. A v nasledujúcich rokoch skutočne začali v týchto nových školách silne maďarizovať naše deti. Slovenské slovo sa tu temer nesmelo prehovoriť.

Pozemok dala školám obec. Okrem toho sa obec zaviazala prispievať:

na udržiavanie škôl ročne 120 korún

na učiteľský penzijný fond 24 korún

5% školská daň 70 korún

Učiteľa a katechéta rím. kat. náboženstva platil štát.

Učitelia

Pred I. svet. vojnou pôsobili v našej obci: M. Příborská, M. Bartanusová – Kovalčíková, M. Farkašová – Sečanská /posledná prežila v obci aj prevrat/.

Učiteľ – spisovateľ

R. 1923 – 26 pôsobil na tunajšej škole Za Vrchami známy slovenský spisovateľ Peter Jilemnický. Svoje prvé romány – „Vítazný pád“ a „Pole neorané“ písal v našej obci v škole Za Vrchami! Osoby – i mená osôb /np. Krišica, Cyprich.../, prostredie i vedľajšie epizódy jeho románov sú vzaté z našej obce. Mnohé udalosti a osoby opísal Jilemnický tak verene, že naši občania po prečítaní jeho románu vedia, o ktorú udalosť a osobu o obci ide.

Občania si dodnes spomínajú na veselého „pána učiteľa“ Jilemnického. „Oni si s nami aj vypili, neohrdli ani „breňák“ /špiritus/, požartovali si s nami a pobesedovali o našej biede.“

Miestny kováč F. Kulla často spomína, ako Jilemnický často nocoval uňho, keď sa mu neskoro večer nechcelo ísť Za Vrchy. „Nemal som voľnej postele, a preto spal so mnou“, hovorí kováč.

Jilemnický chodil po našich chalupách, všímal si života a práce nášho ľudu a potom písal...! Písal o našom kysuckom roľníkovi, robotníkovi, o jeho húževnatej pracovitosti, láske k rodnej zemi, o jeho biede, ale i o jeho životnosti, nezlomnosti a hrdosti! Jilemnický prvý raz opisoval naše Kysuce také, aké sú naozaj. Nech sa svet o tom dozvie!

Keď Jilemnický r. 1949j zomrel v Moskve ako čs. kultúrny atache, bola na jeho pohrebe v Bratislave aj delegácia z našej obce. A rečník z našej delegácie sa s ním rozlúčil v mene všetkých občanov z jeho bývalého pôsobiska...

R. 1923 prišiel na školu do Mišov A. Ďurčanský, ktorý pôsobil v našej obci okolo pätnásť rokov. Občania si naň dosiaľ spomínajú ako na vzorného učiteľa, ktorý sa veľmi pričínil o povznesenie obce...